

MIS ISLANDA

MIS ISLANDA

Ejdur Ava Olafsdotir

Sa islandskog prevela
Tatjana Latinović

Naslov originala
Auður Ava Ólafsdóttir:
UNGFRÚ ÍSLAND

© 2018 by Auður Ava Ólafsdóttir
© 2022. za srpsko izdanje, Heliks

Izdavač
Heliks

Za izdavača
Brankica Stojanović

Urednik
Bojan Stojanović

Lektor
Vesna Đukić

Fotografija na prednjim koricama
Bojan Džodan

Štampa
DMD štamparija, Beograd

Tipografija
Janson Text

Prvo izdanje

ISBN: 978-86-6024-074-5

Smederevo, 2022.

www.heliks.rs

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Posvećeno uspomeni na moje roditelje

*Ima na svijetu bogzna koliko razliĉnijeh glasova,
ali nijedan nije bez znaĉenja.*

(Prva poslanica Korinćanima)

*KaŹem vam: treba joŹ imati haosa u sebi
da bi se mogla roditi zvezda koja igra.*

(Fridrih Niĉe, *Tako je govorio Zaratustra*)*

---

* Prev. Branimir Źivojinoviĉ, Feniks Libris, Beograd 2007. (*Prim. prev.*)

I MAŤKA OTADŽBINA

II PISAC DANA

*U utrobi zemlje ništa ne miruje niti
umire, jer u njoj besni najsnažnija i
najžesća tvar – vatra.*

(Jonas Hatlgrimson, *Fjelnir*, 1835)*

---

* Jónas Hallgrímsson (1807–1845), islandski pesnik i botaničar. Jedan od osnivača časopisa „Fjelnir“, koji je izlazio u Kopenhagenu od 1835. do 1847. godine i promovisao ideje o islandskoj nezavisnosti od Danske. (*Prim. prev.*)

1942.

*Soba žene koja me je rodila**

Bila sam pet meseci u drugom stanju, tebe sam nosila, kad sam naišla na orlovo gnezdo u steni pored reke, sakriveno u šupljini prekrivenoj trskom, površine dva metra. U njemu su bila šćućurena dva orlića, kao poveće loptice, bila sam sama, a orao je pravio krugove iznad mene i gnezda, teško je zamahivao krilima, jedno mu je bilo sve raščupano, ali nije me napao. Pretpostavila sam da je ženka. Pratila me sve do ulaska na farmu, crna senka je letela nada mnom kao oblak koji zaklanja sunce. Osetila sam da će beba biti dečak i odlučila da mu dam ime Ern†. Na dan kad si se rodila, tri nedelje pre termina, orao je opet preleteo nad imanjem. Porodaju je prisustvovao stari veterinar koji je upravo došao kod nas da osemi kravu, rođenje deteta mu je bio zadnji posao koji je obavio pred penziju. Kad je izašao iz štale, skinuo je ribolovačke čizme i oprao ruke novim Lux sapunom. Onda ih je podigao prema licu i rekao:

„Lux mundi.“

Svetlost sveta.

Iako je u svom poslu bio navikao da pusti ženkama da poližu svoje mladunce bez njegove pomoći, ovaj put je napunio vodom korito u kojem se mešaju iznutrice za kobasice da te okupa, posmatrala sam ga dok je zasukivao rukave na košulji od flanela, utapao

---

* Pesma nad pesmama. (Prim. prev.)

† Ern (isl. Örn) znači orao, a takođe je muško ime. (Prim. prev.)

lakat u vodu, gledala sam ih – tvog oca i veterinara – kako se bakću oko tebe, meni okrenuti leđima.

„To je tatina ćerka“, rekao je tvoj otac. Onda je dodao i čula sam ga jasno i glasno: „Dobro mi došla, Hekla*.“

Odabrao ti je ime, a mene nije ni pitao šta mislim.

„Ne vulkan, ne vrata pakla“, kažem iz kreveta.

„Negde na kugli zemaljskoj tih vrata mora biti“, čujem veterinara kako kaže.

Udružili su se, muškarci, nad koritom, i iskoristili moju bespomoćnost, to što sam bila živa rana.

Kad sam se udala za tvog oca, nisam znala da je bio opsednut vulkanima, umeo je da se udubi u knjige s opisima vulkana, dopisivao se s tri geologa, sanjao je erupcije, stalno se nadao da će ugledati perjanice dima i osetiti zemlju kako mu se trese pod nogama.

„Hoćeš možda da se zemlja otvori na našoj njivi?“, pitala sam ga. „Da se raspoluti kao žena koja rađa dete?“

Mrzela sam lavu. Oko naših njiva je bila samo lava, stara biljadu godina, preko koje se trebalo penetrati da bi se došlo do žbunja borovnica, motiku nisi mogao zabosti u zemlju na njivi s krompirom, a da ne udariš u kamen.

„Arnbildur“, kažem pod jorganom kojim me je tvoj otac pokrio. „Ženka orla, rođena da vodi bitke. Gotskaulk, u zemlji ima dvadeset živih orlova“, dodala sam, „a vulkana ima dvesta.“ To mi je bio zadnji adut.

„Skuvaću ti kafu“, rekao je tvoj otac. To je bila njegova ponuda za pomirenje. Kompromis. Već je bio doneo odluku. Na kraju sam se okrenula na drugu stranu i zatvorila oči, samo sam htela da me ostavi na miru.

---

* Hekla je stratovulkan na jugu Islanda, jedan od najaktivnijih vulkana u zemlji. Evropljani su ga u srednjem veku nazivali „vratima pakla“. Hekla je i islandsko žensko ime. (*Prim. prev.*)

Hekla je eruptirala četiri i po godine nakon tvog rođenja, prvi put posle sto dve godine sna. Tvoj otac je konačno osetio urlikanje zemlje pod svojim nogama, o čemu je toliko sanjao na zapadu u Dalirima, kao daleku jeku tek završenog svetskog rata. Tvoj brat Ern je imao dve godine. Otac je odmah telefonirao svojoj sestri na ostrvolju Vestmanejar da je pita šta ona vidi s kuhinjskog prozora. Ona je u tom trenutku pekla uštipke, ali je rekla kako je dim od erupcije prekrrio celo ostrvo, da je sunce crveno i da pada pepeo.

Stavio je ruku na slušalicu i ponovio sve što mu je rekla, rečenicu po rečenicu.

„Kaže da je sunce crveno i da pada pepeo i da je tamno kao da je noć, moraju da pale svetla.“

Zanimalo ga je da li joj se prizor čini spektakularnim i zastrašujućim i da li se joj se tlo trese pod nogama.

„Kaže da je prizor spektakularan i deluje zastrašujuće i da su svi oluci prepuni pepela i da se njen muž, brodski mehaničar, popeo na merdevine, pokušava da ih očisti.“

Prilepio je uvo uz radio i preneo mi sažetak.

„Kažu da je grotlo, samo ždrelo vulkana u obliku srca, kao vatreno srce.“ Ili je rekao: „Da li znaš, Stejntora, da je jedan komad lave bio jedanaest metara dužine i pet metara širine, izgledao je kao ogromna cigara.“

Na kraju mu nije bilo dovoljno što je slušao sestrine opise o tome šta je videla kroz prozor kuhinje, niti da gleda zaleđene crnobeke fotografije perjanice dima na naslovnoj stranici Vremena, hteo je vlastitim očima da vidi vulkan, hteo je da vidi boje, užareno kamenje, čitave stene kako odskaku u vazduh, hteo je da vidi užarenu lavu koja je padala kao komete i bacala zvezdice oko sebe, hteo je da vidi crni zid lave kako puže sve dalje i dalje kao osvetljena metropola, hteo je da vidi da li će vatra iz kratera obojiti nebo u crveno, hteo je da oseti toplinu na kopcima, da ga zaštiti u

očima, hteo je da svojim ruskim džipom što većom brzinom odjuri u dolinu Tjorsaurdalur.

Hteo je da te povede sa sobom.

„Jonas Hatlgrimson, pesnik koji je vulkane pretvorio u najlepše rime i stihove, za svog života nije video nijednu erupciju. Kao ni Egert Olafson. Hekla ne sme da ne vidi kako joj imenja-kinja eruptira.“

„A što ne bi onda prodao zemlju i preselio se sasvim na jug u Tjorsaurdalur?“, pitala sam ga. Isto sam tako mogla da ga pitam: „Što se ne preseliš sa zemlje Leksdalske sage u zemlju sage o Njaudlu?“

Stavio te je na jastučić na prednjem sedištu, da bi mogla da gledaš kroz prozor, a ja sam ostala s Ernom, da vodim brigu o imanju. Kad se vratio, donovi na čizmama su mu bili istopljeni i znala sam da se previše približio vatri.

„Matora se još uvek drži“, rekao je i odneo te u krevet, a ti si spavala.

Sledećeg leta je pepeo došao i do nas u Dalirima i uništio njive. U jazovima gde su se skupile barice s otrovnim gasovima pronalazili smo mrtve životinje: lisice, ptice i ovce. Tada je tvoj otac konačno prestao da priča o vulkanu i posvetio se farmi.

Ali ti si se promenila. Bila si na putovanju. Govor ti se promenio. Pričala si jezikom vulkana, koristila reči kao što su velelepno, veličanstveno, džinovski. Otkrila si svet iznad sebe i gledala u nebo. Odjednom si počela da bežiš, pronalazili smo te na livadi, gde si ležala i posmatrala nebo, te zime smo te jednom našli u smetu, ležala si u njemu i gledala zvezde.

I MAŤKA OTADŽBINA

*Čija li je ova lepa otadžbina,
S brdima, dolinama i plavim peskom,
S polarnim svetlom kao vatrenom narukvicom
I brezom i lipom na obroncima?*

(Hulda, 1944)*

---

* Unnur Benediktsdóttir Bjarklind (1881–1946), islandska pesnikinja koja je pisala pod pseudonimom Hulda. Stih je iz jedne od njenih najpoznatijih pesama „Čija li je ova lepa otadžbina“, posvećene stvaranju Republike Island 1944. godine (*Prim. prev.*)

1963.

Pesnici su muškog roda

Prašina se kovitla iza autobusa koji vozi za Rejkjavik, put je kao daska za pranje veša, vijuga, krivina za krivinom, ubrzo se više ništa ne vidi kroz prljave prozore i uskoro će scenografija Leksdalske sage nestati u blatu.

Menjač zastruže svaki put kad šofer vozi uzbrdo ili nizbrdo, čini mi se da su mu otkazale kočnice. Velika naprslina koja se proteže preko čitavog vetrobranskog stakla kao da nimalo ne ometa vozača u vožnji. Saobraćaja skoro da nema, ali svaki put kad se sretnemo s nekim vozilom, on zatrubi. Kad mu u susret naiđe grejder, autobus mora da skrene sa asfalta na šljunak i klacka se na ivici. Nivelisanje seoskih puteva u Dalirima je uvek neobičan doživljaj koji vozačima daje priliku da spuste prozore, naslone se kroz njih i proćaskaju bez žurbe.

„Samo da mi ne otpadne osovina“, čujem vozača.

Ali ja se u ovom trenutku ne nalazim u blizini Budardalura nego u Dublinu, jer prst mi je na dvadeset trećoj stranici *Uliksa*. Čula sam o tom romanu da je deblji od sage o Njaudlu i da je mogao da se naruči u engleskoj knjižari u Harnarstrajti odakle su ga poštom slali do nas na zapadu.

„*Is it French you are talking, sir?*“ *the old woman said to Haines.*

Haines spoke to her again a longer speech, confidently.

„*Irish, Buck Mulligan said. Is there Gaelic on you?*“

„I thought it was Irish, she said, by the sound of it.“

Sporo čitam, što zbog treskanja autobusa, što zbog toga što slabo znam engleski. Taj jezik mi se čini težim nego što sam mogla da pretpostavim, čak i uz korišćenje rečnika koji držim otvoren na praznom sedištu pored sebe.

Gledam kroz prozor. Da nije ono jedna književnica živela na ovom imanju? Zar nije upravo kroz njene vene proticala ova tamnosiva, bujna reka, puna peska i mulja? Mučila je krave, pričao je svet, jer kad bi sela da piše o ljubavima i tragičnim sudbinama ljudi iz kraja, pokušavajući da promeni sivu boju ovčijeg krzna i njime dočara zalazak sunca u Brejdarfjorduru, zaboravila bi da ih pomuze. A nije bilo većeg greha nego zaboraviti da se isprazne natečena vimena. Uvek se predugo zadržavala u obilascima obližnjih imanja, ili bi recitovala poeziju ili bi satima ćutala i umakala kockice šećera u kafu. Pričalo se kako je, dok je pisala, u mislima čula gudački orkestar i da je znala usred noći da probudi decu i iznosi ih napolje da im pokaže svetlucavu polarnu svetlost koja se talasala po crnom nebu, a između toga bi se zatvorila u spavaću sobu i prekrila jorganom preko glave. Toliko je u njoj bilo sete da je u jedno svetlo prolećno veče nestala u srebrnastom viru u reci. Nije je više radovalo ni iščekivanje da će uskoro pojesti tek izleženo jaje nJORKE, jer više nije mogla da spava. Pronađena je u mreži za pastrmke ispod mosta, poetesa potkresanih krila izvučena na kopno u mokroj suknji, pocepanim čarapama, stomaka punog vode.

„Upropastila je mrežu“, rekao je seljak koji ju je tamo postavio. „Napravio sam je da lovim pastrmke, okca nisu bila namenjena pesnikinjama.“

Njena sudbina je bila u isto vreme upozorenje, ali i jedini uzor kakav bi mogao da bude život poetese.

Jer poete su inače bili muškog roda.

Iz toga sam naučila da nikom ne govorim o svojim namerama.

Radio Rejkjavik

Ispred mene u autobusu sedi žena sa ćerkom kojoj se opet povraća. Autobus vijuga po šljunku i zaustavlja se. Vozač pritiska dugme, vrata se otvaraju prema jesenjem vazduhu koji šišti kao pegla na paru, dok umorna žena u vunenom kaputu pomaže devojčici da siđe niz stepenice. Ovo je već treći put da se autobus morao zaustaviti da pusti bolesno dete napolje. Uza sve puteve su šanci, jer seljaci isušuju zemlju i samim tim staništa ptica močvarica i ograde od bodljikave žice iskaču tu i tamo iz zemlje, ali teško je razaznati granice između poljana koje bi trebalo da razgraničavaju.

Još malo pa ću biti tako daleko od kuće da više neću prepoznavati imena naselja.

Žena na stepenicama stavlja vunenu kapu devojčici i prekriva joj uši, gledam kako joj drži čelo dok povraća. Zatim traži nešto u džepu, iz njega vadi maramicu i briše joj usta pre nego što je podigne u autobus prepun dima.

Vadim svesku, otvaram penkalo i pišem dve rečenice. Onda zatvaram penkalo i ponovo otvaram *Uliksa*.

Vozač istresa duvan iz lule na stepenice, pali radio i muškarci zauzimaju mesta na prednjim sedištim, široka leđa i šiširi stoje čvrsto jedni uz druge i napinju se da slušaju, još malo pa će vremenska prognoza i objave. Vozač pojačava radio da bi nadglasao buku motora, čuje se *Radio Rejkjavik, dobar dan*, zatim pucketanje, pa on okreće dugme da bi pogodio

dobru talasnu dužinu. Veza je jako loša, ali čujem *da se traži mornar za brod. Spreman da diže sidro*. Zatim šuštanje i spiker učuti. Muškarci se rašire po autobusu i pale cigarete.

Okrećem stranicu. Stiven Dedalus, glavni junak romana, pije čaj u trenutku kad vozač autobusa zaobilazi traktor marke Ferguson, koji je nas pretekao dok je dete povraćalo. *Stephen filled a third cup, a spoonful of tea colouring faintly the thick rich milk.*

Koliko bi stranica trebalo da se pretekne traktor da Džejms Džojz putuje autobusom na liniji prema Rejkjaviku?

Majke kitovi

Zadnje odmorište je kod kafane u Kvalfjorduru prema kojoj upravo uplovljava brodić s dve ulješure. Vezane su svaka na svojoj strani broda, duže od njega, morska pena zaliva crne trupove. Brodić se njiše na silnim talasima, u poređenju sa ogromnim životinjama izgleda kao dečja igračka u napunjenoj kadi.

Vozač izlazi prvi, a za njim jedan po jedan putnik. Iz kipućih lonaca dopire nepodnošljiv smrad i putnici se žure u kafanu. U njoj se može kupiti supa od špargli i pohovani kotleti s barenim krompirom i pekmezom od rabarbare, ali ja još nisam našla posao i moram da štedim svaku paru, tako da kupujem kafu i kolač. Na povratku u autobus berem borovnice, onoliko koliko mi stane u oba dlana.

Kod kitolovske stanice putnicima se pridružuje stariji čovek u kaputu, poslednji ulazi u autobus i pogledom preleće preko nas, zaustavlja se na meni i pita da li je mesto pored mene slobodno, ja sklanjam rečnik i on seda, podižući istovremeno obod šešira. Pali cigaru čim je autobus krenuo s parkinga.

„Sad samo fali nešto slatko“, kaže. „Što bi sad bilo dobro imati kutiju Anton Berg čokoladica.“

Kaže da je skočio do Kvalfjordura da obiđe poznanika koji ima sve proklete kitove u moru i da su ručali kotlete.

„Ovog leta su istraživali petsto kitova. Nije nimalo čudno što Islandani kažu da smrad govana miriše kao pare.“

Okreće se prema meni.

„Da li smem da vas pitam kako se zovete, gospođice?“

„Hekla.“

„Ma, šta kažete. *Uzdiže se Hekla, visoka i vedra prema nebesima...*“

Baca pogled na knjigu koju držim u krilu.

„I čitate strane knjige?“

„Da, čitam.“

Jedna od ulješura je preko betonske rampe dovučena u dvorište u kojem će biti isečena, leži tamo u jednom komadu, ogromna lešina crne boje, velika je kao zgrada Štedionice Dalira, u poređenju s njom kitolovac ukotvljen iza nje izgleda kao plutani čep. Goloruki mladi muškarci u ribolovačkim čizmama i farmerkama bacaju se na nju bez oklevanja, oštra sečiva vitlaju u vazduhu i blistaju na jesenjem suncu, počeli su da skidaju slojeve masti. Mladići su ubrzo prekriveni njom. Iznutrice životinje leže oko nje, nad njom kruže jata ptica i momci očito teško održavaju ravnotežu na klizavoj platformi, tik uz kotlove za topljenje masti.

„Gledate mladiće, vidim“, kaže čovek. „Zar tako zgodna devojka nema momka?“

„Nemam.“

„Ma, šta kažete, da momci ne trče za vama? Da se ne otimaju za vas?“

Otvaram knjigu i produžujem s čitanjem. Bez rečnika.

Čovek nastavlja posle nekoliko minuta.

„Da li znate da je zabranjeno loviti ženke ulješure, da momci seku samo mužjake?“

Gasi cigaru u pepeljari na naslonu sedišta.

„Osim ako se slučajno ne ulove ženke“, dodaje.

Vozimo se pored kasarni i cisterni koje pripadaju američkoj vojsci, dva naoružana vojnika drže stražu pred njima i mašu nam. Put nastavlja da se vijuga uz brdo, po njemu leži odronjeno kamenje. Napokon se pred nama na ružičastoj večernjoj svetlosti otvara pogled prema tesnacu Sund i prestonici, na vrhu gole stene je smeštena nedovršena crkva posvećena siromašnom autoru psalama. Toranj crkve obložen skelama vidi se čak iz Kjosa.

Zatvaram knjigu.

Kod raskrsnice prema dolini Mosfelsdalur u susret nam dolazi automobil i vozač naglo uspori.

„Je li to nobelovac?“, muški glas pita, a putnici se komešaju i zure kroz prljave prozore.

„Ako je to bjuik, s četvoro vrata, model 1954, onda je to on“, kaže vozač. „Odlični amortizeri i ima dobro grejanje“, dodaje.

„Zar on ne vozi sada zeleni linkoln?“, pita jedan.

Odjednom više niko nije ni u šta siguran i čini im se da je čak moguće da je za volanom bila žena. A na zadnjem sedištu deca.

U tom sam momentu već osam sati sedela u autobusu i gutala prašinu.

*Zadnjih sat vremena je u Rejkjaviku
magla i slaba kiša*

Stojim na peronu autobuske stanice BSI u Ulici Habnarstrajti i čekam da mi vozač s krova autobusa skine kofer i nekoliko paketa. Pada mrak i prodavnice su zatvorene, ali znam da sam u blizini *Snajbjornove knjižare*, u kojoj se prodaju knjige na engleskom. Prolazi me drhtavica posle dugog putovanja autobusom, nameštam maramu oko vrata i zakopčavam kaput.

Moj saputnik iz autobusa mi prilazi i kaže kako je on, uz nekoliko svojih dobrih poznanika, član odbora Društva lepote Rejkjavika, a jedan od tih poznanika je upravo vlasnik ulovljenog kita. Cilj društva je ulepšavanje grada i učenje građana lepim manirima i ukusu, pa su u tu svrhu već nekoliko godina organizovali izbore lepotica, prvo u zabavnom parku Tivoli u Vatnsmiri, ali se sad već neko vreme održavaju u zatvorenom prostoru.

„Nismo više mogli dozvoliti da zbog vremenske prognoze i kiše moramo svake godine odgađati takmičenje. A i dame su nam se razbolevale napolju.“

„... Ne, radi se o tome“, čujem kako čovek nastavlja priču, „što tražimo mlade neudate devojkice, koje su obdarene lepotoš i tela i lica, da učestvuju u takmičenju. Ja prepoznam lepotu čim je vidim i hteo bih da vam ponudim da se takmičite u izboru za Mis Islanda.“

Gledam u čoveka.

„Ne, hvala vam.“

Ali on ne odustaje.

„Svaki vaš pokret je lak i lepršav kao islandski letnji dan...“

Traži nešto u džepu sakoa i izvlači vizitkartu, te mi je pruža. Na njoj stoji ime i broj telefona. Iza imena piše privrednik.

„Ako se predomislite.“

Razmišlja nekoliko trenutaka.

„Mnogo ste slatki u tim kariranim pantaloncima.“

Moka

S koferom u ruci pešačim u pravcu podrumskog stana u Kjartansgati. Sat na četvorougaoanom tornju na Lajkjartorgu pokazuje da će skoro sedam. Na jednoj strani tornja je slika nasmešene žene u svetloplavoj zvonastoj haljini bez rukava, u rukama drži kutiju deterdženta Persil. Na drvenoj klupi s gvozdenim naslonima za ruke sede dve žene u vunenim kaputima smeđe boje, pored njih galeb gricka komadiće hleba.

Hodam Ulicom Bankastrajti, uz nju se proteže kolona američkih limuzina raznih boja s enterijerom pokrivenim kožom.

Momci se besciljno vozikaju, zatrube kad me ugledaju, prilaze mi polako, lakta izbačenog kroz prozor, u ustima cigareta, kose zalizane briljantinom, skoro da su deca. Knjižara ima više nego što sam mogla da zamislim, a prolazim i pored prodavnice duvana, muške i ženske odeće i prodavnice obuće Laurusa G. Ludviksona. Skrećem u Skolavordustigur ne bih li se otarasila automobila. U toj ulici je Moka, kafana u kojoj sede poete iz Rejkjavika, a koje moji zemljaci smatraju umišljenim dangubama iz prestonice, koji po čitav bogovetni dan samo piju kafu na javnim mestima. Zaustavljam se na trenutak ispred izloga s koferom u ruci, bacam pogled kroz guste oblake dima; enterijer je taman i ne mogu da razaznam lica pesnika.